

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ МОДЕЛІ «РІО»

Ключові слова: сталий розвиток, управління, природокористування, екологія, використання

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На початку ХХІ століття світ постав перед новими викликами і загрозами, які не можливо вирішити, використовуючи консервативні методи і підходи. У контексті пошуку нової моделі подальшого розвитку однією з найбільш пріоритетних вважається концепція сталого розвитку, за якого подальше зростання відбувається на основі узгодження і гармонізації соціальної, економічної та екологічної складових з метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь. Основою сталого розвитку є паритетність відносин у тріаді людина – господарство – природа. Сталий розвиток узагальнює в собі процес

виживання і відтворення генофонду нації, активізацію ролі кожної окремої людини в суспільстві, забезпечення її прав і свобод, збереження навколишнього природного середовища, формування умов для відновлення біосфери та її локальних екосистем, орієнтацію на зниження рівня антропогенного впливу на природне середовище й гармонізацію розвитку людини в природі.

Базуючись на основних ідеях і принципах, декларованих на конференціях ООН з питань навколишнього середовища і розвитку /Ріо-де-Жанейро, 1992, 2002, 2012/, Україна вважає доцільним перехід до сталого розвитку, при якому забезпечується збалансоване вирішення соціально-економічних завдань, збереження сприятливого стану навколишнього середовища і природно-ресурсного потенціалу з метою задоволення життєвих потреб нинішнього і майбутніх поколінь. У цьому контексті відзначимо, що Україна може забезпечити перехід до сталого розвитку виключно шляхом ефективного використання всіх видів ресурсів, структурно-технологічної модернізації виробництва, використання творчого потенціалу суспільства для розбудови і процвітання держави.

Одним з пріоритетних шляхів вирішення подібних проблем є створення умов по активній імплементації нових підходів до політики регіонального розвитку, заснованих на принципі сталості у контексті моделі «Ріо», що має передбачати угоджений синергетичний зв'язок між різними просторовими складовими, кінцевий ефект від впровадження яких сформує імпульс для стимулюючої інтенсифікації відносин як на рівні конкретної території, так і держави у цілому. Реалізація цього завдання не можливе без визначення системи управлінських дій, здатних спрямовувати і коригувати основні параметри функціонування регіонів.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано вирішення проблем. Дослідження питань забезпечення сталого регіонального розвитку, а також управлінських підходів до його реалізації зустрічається у значній кількості наукових праць, які формують фундаментальне підґрунтя до розуміння основних засад, принципів та підходів цього процесу. Зокрема, до числа таких досліджень належать роботи [1-5], в яких сформовано основні підходи щодо вивчення кількісних і якісних характеристик національного і регіонального розвитку, приведено стратегічні пріоритети їх подальшого розвитку в умовах трансформаційних процесів. Дослідження [6-7] розкривають основні проблеми і перспективи у сфері раціонального природокористування, зважаючи на їх пріоритетне значення у системі регіональної політики та сталого розвитку у цілому.

Метою статті є визначення системи управління регіональним розвитком в контексті моделі сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження, з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розвиток виробництва і зростання масштабів господарської діяльності, в ході яких людина використовує дедалі більшу кількість природних ресурсів, зумовлюють тотальне посилення антропогенного тиску на довкілля та порушення рівноваги в

навколишньому природному середовищі. А це, в свою чергу, призводить до загострення соціально-економічних проблем.

Погіршення стану, деградація і виснаження ресурсів довкілля зумовлені передусім такими чинниками, як недостатньо екологічно обґрунтоване використання природно-ресурсного потенціалу, відсутність комплексності у веденні господарської діяльності, в освоєнні та експлуатації територій і корисних копалин тощо. У процесі господарської діяльності порушується генетична цілісність ландшафтів. До цього призводять екологічна незбалансованість структури сільськогосподарських угідь, ігнорування екологічної ємності та ерозійної стійкості ландшафтів під час їх використання, надмірна у багатьох регіонах розораність території, нераціональне ведення лісового господарства без урахування екологічних функцій лісів тощо.

Надзвичайно загострилася проблема забезпечення високоякісними та чистими водними ресурсами потреб комунального і сільського господарства, промисловості та інших галузей людської діяльності. Подібні явища відбуваються на фоні низької забезпеченості населення держави місцевими водними ресурсами. Внутрішні регіональні відмінності характеризуються тим, що за міжнародною класифікацією лише Закарпатська область належить до середньозабезпечених місцевим стоком. Низька водозабезпеченість має місце в переважній більшості регіонів держави. Особливо загрозливою подібна ситуація має місце в умовах глобального потепління, коли з року в рік фіксується зростання температурного фону, що може призвести до поширення явищ опустелення та посилення дефіциту води.

Вкрай негативна ситуація склалася із кількістю забруднюючих речовин, які надходять в атмосферне повітря від стаціонарних джерел. Головними причинами забруднення довкілля, насамперед атмосферного повітря, слід вважати ресурсо- та енергоємне, морально і фізично застаріле технологічне і природоохоронне обладнання, а в окремих випадках — відсутність очисних споруд та ефективного контролю за діяльністю екологонебезпечних підприємств, низьку технологічну дисципліну, гострий дефіцит коштів для забезпечення нормальної експлуатації очисного устаткування і споруд. Вкрай негативно позначається на реалізації природоохоронних заходів в Україні й те, що досі належним чином не діють економічні інструменти та важелі, покликані спонукати підприємства, об'єднання й фірми до впровадження екологобезпечних, ресурсо- та енергозберігаючих технологій, очисного обладнання нових поколінь, налагодження нормального функціонування очисних споруд тощо.

Як наслідок впливу наведених факторів, в Україні наявні значні ризики і загрози у сфері техногенної безпеки.

У контексті сказаного принципове і фундаментальне значення мала Конференція ООН з питань навколишнього середовища і розвитку. Саме на ній було одностайно проголошено, що основою розв'язання гострих соціально-економічних і ресурсо-екологічних проблем є перехід до моделі сталого розвитку. Концепція сталого розвитку економіки визнана світовою спільнотою народів домінантною ідеологією розвитку людської цивілізації у

XXI ст., стратегічним напрямом забезпечення матеріального, соціального і духовного прогресу суспільства. Необхідність переходу на модель сталого розвитку всіх країн світу об'єктивно зумовлена демографічним «вибухом», сучасною науково-технічною революцією, а також нинішнім кризовим станом земної біосфери, істотним зниженням її відновлювальних, відтворювальних і асиміляційних можливостей внаслідок надмірних антропогенних навантажень на природу.

У процесі поступового розгортання концепту сталого розвитку визначаються нові орієнтири, які пов'язані з питаннями участі у вирішенні проблем бізнесу, створення так званої “зеленої” економіки.

У цілому необхідно відзначити, що структурні ознаки сталого еколого-орієнтованого розвитку господарських систем формуються в полі квадриви – духовність: культура: політика: економіка.

Сталий розвиток — одна з основних парадигм сучасного розвитку суспільства. Важливими і поки що достатньою мірою не розробленими є задачі створення систем оцінювання показників сталого розвитку, адаптованих до національних природоохоронних пріоритетів, національної та регіональної екологічної, економічної та соціальної політик; оцінювання екологічності продукції, впливу продукційних систем протягом життєвого циклу на людину та оточуюче її середовище; застосування метрик сталого розвитку до обмеженої, локальної області (підприємства, міста, регіону тощо). Нині вже стало очевидним, що система управління на загальнодержавному та місцевому рівнях має передбачати використання цілого комплексу показників, що охоплювали б усі виміри сталого розвитку регіонів: соціальний, економічний та екологічний.

Економічний підхід полягає в оптимальному використанні обмежених ресурсів та застосуванні природо-, енерго- і матеріалозберігаючих технологій для створення потоку сукупного доходу, який би забезпечував принаймні збереження (не зменшення) сукупного капіталу (фізичного природного, або людського), з використанням якого цей сукупний дохід створюється.

З погляду екології, сталий розвиток має забезпечити цілісність біологічних і фізичних природних систем, їх життєздатність, від чого залежить глобальна стабільність усієї біосфери.

Соціальна складова орієнтована на людський розвиток, на збереження стабільності суспільних і культурних систем, на зменшення кількості конфліктів у суспільстві.

Важливою проблемою на шляху втілення концепції сталого розвитку є формування системи вимірювання (метрики) для кількісного та якісного оцінювання цього надзвичайно складного процесу. Головні вимоги до зазначеної системи – її інформаційна повнота й адекватність подання взаємопов'язаної тріади вимірів сталого розвитку (екологічного, економічного, соціально-інституціонального). У цьому напрямі працюють як відомі міжнародні організації, так і численні наукові колективи, але їх однозначного узгодження поки ще не досягнуто.

Підводячи підсумок, слід зауважити, що сьогодні не припиняються пошуки відповіді на питання про те, яким повинне бути оптимальне державне управління, якими детермінантами воно обумовлене і який воно має соціально-економічний ефект (в сенсі того, як позначиться на суспільному розвитку таке управління). Концепція сталого розвитку, напевно, могла б стати однією з основних парадигм сучасного управління суспільним розвитком.

Варто констатувати, що сучасна ситуація в Україні характеризується тим, що незважаючи на визнання актуальності та важливості ідей сталого розвитку, їх подальша практична розробка поки не отримує відповідної політичної, фінансової і ресурсної підтримки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Як показало проведене дослідження, регіональний розвиток України визначається існуванням значної кількості проблем, локалізованих у економічній, соціальній, екологічній площинах. Нераціональне використання природних ресурсів, надмірний антропогенний пресинг на оточуюче середовище, незадовільні демографічні показники, - ці та інші фактори напряму впливають на розвиток держави, регіонів, кожного громадянина. Актуальність вирішення цих проблем зумовлює необхідність пошуку інших векторів розвитку, здатних забезпечити гармонійний взаємодоповнюючий розвиток усіх складових середовища існування.

Список літератури

1. Економіка України : національна стратегія розвитку / [Гринів Л. С., Стефанишин О. В., Гончар Ю. М. та ін.]. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – 444 с. 2. Экономика региона / [Борисевич В. И., Гейзлер П. С., Фатеев В. С. и др.]. – Мн. : БГЭУ, 2002. – 432 с. 3. Регіональна економіка / [Олійник Я. Б., Запотоцький С. П., Кононенко О. Ю. та ін.]. – К. : КНТ ; Вид. Фурса С.Я., 2008. – 440 с. 4. *Сторонянська І.* Регіони України : пошук моделі конвергентного розвитку / І. Сторонянська. – Львів : Арал, 2008. – 143 с. 5. *Хвесик М. А.* Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка / Хвесик М. А., Горбач Л. М., Пастушенко П. П. – К. : Кондор, 2005. – 344 с. 6. *Сотник І.* Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України / І. Сотник // Економіст. – 2010. – № 12. – С. 72–75. 7. *Хвесик М.А.* Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів / М. А. Хвесик, В. А. Голян. – К. : Кондор, 2007. – 480 с.

Хвесик Ю. М. Управління розвитком регіону в контексті моделі «РІО». Визначено підходи до управління розвитком регіону у площині моделі "РІО", обґрунтовано основи забезпечення просторового функціонування на базі концепції сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, управління, природокористування, екологія, використання.

Хвесик Ю. М. Управление развитием региона в контексте модели «РИО». Определены подходы в управлении развития региона в кология модели «РИО», обоснованы основы обеспечения пространственного функционирования на базе концепции устойчивого развития.

Ключевые слова: устойчивое развитие, управление, природопользование, кология, использование.

Khvesik Yu. M. Management of regional development in the context of «RIO» model. Approaches to regional development management are determined in the context of «RIO» model. Ensuring the spatial development on base of sustainable development concepts are stated.

Keywords: sustainable development, management, natural resources, environment, use.

Надійшла до редколегії 18.03.2013